

VENCESZLAV NIKOLOV: A CSELLISTA (RÉSZLET)

Így tehát az, amiről azt hittem, hogy semmit sem jelent nekem, egész egyszerűen az életemmé vált.

(Marcel Proust)

Kedves Olvasó!

Ha egyáltalán fellapoztad ezt a könyvet, szeretnék figyelmeztetni, hogy tekintsd kézikönyvnek. Hiszen vannak ilyenek, még hozzá egész terjedelmesek is. Mint például a menetrend. Amelyet felülsz a szükséges oldalon, kikeresed az irányt, előre-hátra lapozva ellenőrzöd, hogy hol kell átszállnod... Azután ismét becsukod, s visszahelyezed a polcra a következő alkalomig, amikor majd szükséged lesz rá. Lehet persze, hogy imitt-amott bele is olvasol, amíg múlnak az évek. És érdekessé is válik számodra. Engem az a szerencse ért, hogy a zenével és valóban nagy zeneszerzőkkel pertuba kerültem, s bár megmaradtunk annál az udvarias önözésnél, amivel az idősebbnek tartozunk, valóban sok érdekes emberhez kerültem közel. De ha a felületes lapozgatás közben nem találsz ismerős nevekre, jobb, ha végleg leteszed ezt a könyvet, nehogy eluntasson a szerzők és művek, városok és országok, koncerttermek és dátumok végtelen felsorolása. Én sem fognék hozzá bárki életrajzához az elolvasásához. De gyakran nyúlok a könyvespolchoz – ha valami megfogott, s meg akarom érteni, mi is történt akkor. És azt, ami érdekel, gyakran ott találom, ahol nem is sejtettem. Olvastam valahol, hogy a sportkedvelőket még az is érdekli, hogy kedvenc csapatuk edzője milyen cigarettát szív. Sietek megjegyezni, hogy én nem dohányzom. Az a gondolat is távol áll tőlem, hogy muzsikámmal egész stadiont kellene megtöltenem. Előnyben részesítem a koncerttermet, s a valódi zenekedvelők szűkebb hallgatóságát, akikkel egy nyelvet beszélünk. Azok között, akik követték művészi utamat, talán akad olyan, aki érdeklődéssel nyitja ki ezt a könyvet...

*** *** ***

Hindemith

Egyik első nyugati utazásomon megvásároltam Hindemith Kammermusik No.3, Op.36 No.2 című művének kottáját – ez valójában csellókoncert (...). A mestermű egyre inkább megtetszett. Ilyen okosan megszerkesztett művel ritkán találkoztam. Miközben valószínűleg a romantikus reminiscenciáktól menekült, a szerző a nagyon is szép dallamok alá szavakkal jegyezte fel: „mindenféle érzés nélkül”, „durván”. Ilyen az első rész kezdete, ahol a cselló a szerző kívánsága szerint „csúnyán” kezdi a monológját. Kjusztendili közönségem főleg diákokból állt. Ha

zongoráztam volna, bizonyára könnyebben emészthető darabokat választok neki. A függöny mögül figyeltem, hogy a gyerekek milyen egykedvűen fogadták az első részben elhangzó műveket. Nem nagyon zajongtak, de láthatóan semmiféle felkészítést sem kaptak, s a zene egyszerűen nem jutott el hozzájuk. Nem tartottunk szünetet, jött Hindemith. A pódiumon történt mozgás, a szereplők váltása némi élénkséget okozott. Amint bevonultam testes hangszeremmel, még bátortalan taps is felhangzott. Néhányan hallhatóan suttozták: böggő! Leültem, hangoltam, belekezdtem.. Elég jól játszottam, de éreztem, hogy a gyerekek érdeklődése kezd elpárologni. Az első sorban, éppen előttem két fiú ült, egyikük idősebb, a másik sokkal fiatalabb volt, világosan hallottam, amint beszélgetnek: „Bátyó, hallod-e, bátyó – siránkozott a kicsi – gyerünk már, menjünk. Unom már!” – „Fogd be a szád, maradj nyugton – feleli a bátyja – nem mehetünk még ki, ránk zárták az ajtókat.”

*** *** ***

Találkozásom Starker Jánossal

A Michigani Egyetemen a hallgatóim szoltak, hogy Starker Lansingtól nem messze Saint-Saëns-t és Csajkovszkijt fog játszani a grand rapids-i zenekarral. Néhányan bevágtuk magunkat két autóba, és elmentünk meghallgatni. A hely hatalmas volt – közepes sportterem és cirkuszi aréna sajátos keveredése. Akusztikája nem volt, a zenekar és a szólista előtt mikrofonok álltak. (Átlapoztam a programot; az utolsó lapon, igazi amerikai stílusban a következő koncert reklámjaként ez állt: „Alexis Weissenberg Csajkovszkijt játszik. A koncert dallamai a Csókolj meg Drágám című film révén közismertek.”) A hangverseny után felhívtam Starkert. Beszélgettünk egy keveset, s ő megkérdezett: - Mikor leszel New Yorkban? Ha van kedved, gyere, Dvoržakot próbálok zenekarral. A koncert egy hónap múlva lesz, de addig utazom. Délután meg elmegyünk a Metropolitanba. Ott egy zongoristával próbálok. Örömmel elfogadtam a meghívását. A zenekari próbától eltérően, a múzeumban egyedül lehettem a közönség, élvezettel hallgattam Beethoven szonátáit, aztán amíg Starker elintézett valamit, a zongoristával mi betértünk egy bárba. Pohárral a kezünkben ülve elmeséltem neki valamit Pjaticorszkij mulatságos könyvéből. – Ugye ismeri? – kérdeztem. – Igen – válaszolta – Jaschával és vele gyakran játszunk trióban. „Jascha természetesen Jascha Heifetz volt. Na tessék. Starker ugyan az imént bemutatott bennünket egymásnak, de én jó bolgár szokás szerint egyáltalán nem hallottam a nevét. Beszélgetőtársam nyilván a nagy zongoristák egyike volt, de vajon ki? – Hát maga hol játszik?– kérdezte. – Havannában. – Hogyhogy? Kubában? – lekesedett – ó, mennyire szeretnék oda eljutni. Ott születtem. Az amerikaiak az egész világon koncertezhetnek, csak ott nem. Egyszer csak a figyelem középpontjába kerültem.”

*** *** ***

Brahms Russzéban

Georgi Badevval játszom majd Russzéban. Brahmsot általában kétszer próbálunk, de ehhez a koncerthez, pontosabban szimfóniához néha még ez sem elég. Most azonban Dzsó épphogy az

előadás napján érkezhetsz meg, mert előtte más városban lépsz fel. Megbeszéljük, hogy a főpróbán találkozunk. Én viszont két-három nappal korábban odamegyek; már otthon érzem magamat. Elmegyek a zenekarhoz, hogy megismerkedjem a karmesterrel, s találkozzam a kollégákkal. Bemutatnak: – A hangverseny szólistája. Kezet rázunk. Valerij Gergiev Leningrádból jön – fiatal, talán harminc éves. Hallottam egy keveset a szimfónia próbájából – nemcsak tehetséges, hanem már nagyon jó karmester. Rokonszenvesnek is látszik. A szünetben örömmel beszélgetünk. – Elmondom, hogy a másik szólista holnap érkezik. Válaszol valamit, én is... mindketten érezzük, hogy valami félreértés van. – Ugye ön a zongorista? – kérdezi. Nem, csellista, csellista – mondják a körülöttünk álló kollégák. – De hát Brahms II. zongorakonzertjét játszunk, nem? – néz rám értetlenül a karmester. – Nem – mutatom neki a plakátot a falon – a Kettősversenyt. A félreértés lasan tisztázódik: az impresszárió-irodák valamelyik munkatársa a „kettős” szót számjeggyel jelölte, a következő ezt „második”-nak olvasta, Brahms-nak azonban csak egy „második” koncertje van, amelyet zongorára írt. Az egész tévedéssorozat miatt viszont Gergiev ezt a zongorakonzertet tanulta be. A Kettősversenyt még sosem vezényelte.... Javasoltam, hogy behozom a csellómat, hogy legalább egyszer játszunk el a darabot, még ha csak egy szólistával is. Mégiscsak segít valamit. A hangversenyig hátralévő két napot együtt töltöttük. Gergiev csodás beszélgetőtárs, természetesen viselkedett, nyelvi akadály sem volt köztünk, jóformán összebarátkoztunk. A főpróbára Dzsó is megérkezett. Mindent elmesélünk neki a kettes szám körüli kavarodásról. Eljátsszuk a művet. A karmester figyelmesen alkalmazkodik hozzánk, bízhatunk benne, hogy a koncert jól sikerül. Este a második részben, a szimfónia után kerülünk sorra. Kilépünk a közönség elé, hangolunk. Biccenünk a karmesternek, készen állunk. Ő beint az első négytaktusos tutti-t a darab témájával, amely után elkezdem a cselló nagy kádenciáját. (Brahms nagyon eredeti megoldása, hogy a darab elején egymás után mindkét hangszert bemutatja!) Amíg a zenére összpontosítva játszom, a szemem sarkából látom, hogy éppen előttem mozog valami. Egy fényképész fölállt, és most elég zajosan keresi az alkalmas helyet, hogy fotózzon. Dzsó jelezni próbálja neki, hogy üljön le. A közönségből is suttognak neki, ő meg csodálkozik. Nagy nehezen megérti – végül is leül. A kádenciám végén ismét belép a zenekar – felhangzik a darab második témája. Következik a hegedűszó – csodálatosan zeng; belép a kisbőgőm; a két hangszer felajzott párbeszéde egész a szimfonikus tutti-ig tart. Amíg mi játszunk, a fényképész ismét föláll. Kattog a gépe, tekeri a filmet, aztán villogni kezd a vakuja. A fenébe is, milyen szemtelen. Dühös jeleket küldünk neki, hogy tűnjön el, de ő rendületlenül mozgolódik, helyet keres egy újabb sorozat felvételhez. Dzsó odahajol hozzám: „Venci, én kimegyek, amíg ez el nem tűnik.” A karmester háttal áll a közönségnek, tehát nem vette észre, hogyan küzdünk a fotóssal; csak azt látja, hogy az egyik szólista távozik. Meglepetten néz ránk, a zenekar még játszik egy darabig, de fokozatosan az is leáll. A fényképész éppen előttem áll, az első sorban. Lehajolok hozzá. A közönség a hátsó sorokból fölegyenesedik – mi történik? Végül a fotós föláll és távozik. A koncert folytatódhat. Még mindig dühösek vagyunk – hogy lehet ilyen értetlen valaki -, de aztán a muzsika lassan magával ragad bennünket; Valerij Gergiev valóban tehetséges... Emlékezetes hangverseny kerekedik. Bár csak tudnák az emberek, mennyi tehetség, tudás, lelki energia szükséges a koncertterem feszült csendjéhez! Milyen törékeny is a hangversenyek csöndje!